

Dizajn knjige umjetnika: (Pre)živjeti nesigurnost

Fijačko, Gabrijela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:569038>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 228/MED/2023

(Pre)živjeti nesigurnost

Gabrijela Fijačko, 0336042592

Koprivnica, rujan 2023. godine

Sveučilište Sjever

Medijski dizajn

Završni rad br. 228/MED/2023

(Pre)živjeti nesigurnost

Student

Gabrijela Fijačko, 0336042592

Mentor

Igor Kuduz, doc.art

Koprivnica, rujan 2023. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za umjetničke studije		
STUDIJ	Preddiplomski sveučilišni studij Medijski dizajn		
PRISTUPNIK	Gabrijela Fijačko	MATIČNI BROJ	2592/336
DATUM	17.07.2023.	KOLEGIJ	Grafičko uređivanje
NASLOV RADA	Dizajn knjige umjetnika: (Pre)živjeti nesigurnost		

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU
Artist book design: (Re)living insecurity

MENTOR	Igor Kuduz	ZVANJE	doc.art.
--------	------------	--------	----------

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. doc. art. Niko Mihaljević, predsjednik
2. doc. art. Andro Giunio, član
3. doc. art. Igor Kuduz, član
4. doc. art. Iva-Matija Bitanga, zamjenski član
- 5.

Zadatak završnog rada

BROJ	228/MED/2023
------	--------------

OPIS

Rad se bavi prikazom ljudskih nesigurnosti tako da kroz fotografije, ilustracije i autorske tekstove ih oblikuje u umjetničku knjigu. Knjiga je koncipirana tako da svaki dvolist prikazuje jednu ljudsku nesigurnost, a sam dizajn je rađen u skladu sa karakterom određene nesigurnosti. Ideja rada je da ljude potakne na razmišljanje o nekim problemima s kojima se ljudi bore svakodnevno i kako ih razumjeti. Ispitanici su stvarne osobe, njihove fotografije i motivi koje su sami odabrali kako bi prikazali svoju nesigurnost s kojom se bore, ali i kako se nose s istima. Svi ti elementi osim tekstualnog djela su u obliku kolaža oblikovanih na dvolistu.

U radu je potrebno:

- ispitati ciljanu skupinu
- osmisлити i kategorizirati sadržaj
- istražiti povijest i slične primjere drugih umjetnika
- oblikovati prijelom knjige i vizualni koncept

ZADATAK URUČEN

14.9.2023.

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Predgovor

Ovim završnim radom prikazujem ljudsku nesigurnost i strahove kroz autorske tekstove ispitanika, fotografije, fotomontaže i digitalne ilustracije koje dodatno vizualiziraju određene nesigurnosti i strahove. Ideja rada je prikazati te približiti ljude sa svakodnevnim izazovima s kojima se bore na način koji je direktan te ih približava čitateljima. Na čitateljima je da percipiraju navedene strahove i nesigurnosti na svoj način te da stvore razumijevanje za probleme s kojima se ljudi bore.

Rad je zamišljen kao umjetnička knjiga koja sadržava autorski tekst ispitanika, naslov, fotografije i ilustracije u jednoj boji. Svaki strah i nesigurnosti prikazan je na način kroz oči ispitanika. Motivi su vizualizirani tako da osobe smjeste u te situacije o kojima govore u tekstu ili stvore metaforički prikaz istih. Dimenzije su 148x210 mm, A5 format.

Sažetak

Rad je umjetnička knjiga koja ljudima približava i upoznaje ih sa strahovima i nesigurnostima ljudi. Ideja je da svaki dvolist prikaže ispitanikovu nesigurnost ili strah. Sudjelovali su ljudi raznih dobnih skupina i sav sadržaj je inspiriran njihovim pričama. Od boja koje su sami odabrali do originalnih naziva. Fotomontažom i kolažiranjem smještala sam subjekte u njihove prizore o kojima pričaju. Cilj rada je bio da meni kao samom autoru i budućim čitateljima prikaže svakodnevne borbe s kojima se ljudi suočavaju i kako se nose s istima.

Ključne riječi: nesigurnost, strah, fotografija, kolaž, umjetnička knjiga

Summary

The work is an art book that brings people closer and introduces them to people's fears and insecurities. The idea is that each two-sheet shows the respondent's insecurity or fear. People of various age groups participated and all the content was inspired by their stories. From the colors, they chose themselves to the original names. Through photomontage and collage, I placed the subjects in their scenes in the scenes they talked about. The goal of the work was to show me as the author and future readers the daily struggles that people face and how they deal with them.

Keywords: insecurity, fear, photography, collage, art book

Sadržaj

1	Uvod	1
2	Obrada zadatka	2
2.1	Grafički dizajn.....	2
2.2	Tipografija	3
2.3	Umjetnička knjiga	4
2.4	Kolaž	7
2.5	Povijest kolaža u umjetnosti.....	8
2.5.1	Kubizam.....	8
2.5.2	Konstruktivizam i suprematizam	9
2.5.3	DADA.....	9
2.5.4	Nadrealizam	10
2.5.5	Kalifornijski kolaž	11
2.5.6	Kolaž u pop artu.....	12
2.5.7	Nastavak kolaža	12
2.6	Fotografija	13
2.7	Fotomontaža.....	15
2.8	Nesigurnost.....	18
2.9	Preživljavanje i prihvaćanje nesigurnosti.....	21
2.10	Strah, odakle dolazi?	22
3	Praktični dio.....	23
3.1	Početna ideja	23
3.2	Razvoj ideje i prikupljanje materijala	24
4	Finalna analiza rada	26
5	Zaključak	31
6	Literatura	32

1 Uvod

Kroz ovaj rad želim prikazati kreativni proces nastanka knjige *(pre)živjeti nesigurnost*. Proći ćemo kroz povijest grafičkog dizajna i nastanka knjige kao takve te se kasnije više fokusirati na fotografiju i tipografiju što su sastavni elementi cijelog rada. Razradit ćemo tehniku kolaža i upoznati se s različitim vrstama. Tehnikom kolaža su izrađene sve kompozicije u knjizi od naslovne stranice do unutrašnjeg sadržaja. Zatim ćemo razraditi pojam fotomontaže. Njenu povijest i primjenu te kako se koristi danas da bi stvorili efekt u kompoziciji koji tražimo. Njihovu psihološku teoriju, vrste istih te ih dublje proučiti. Sve te teme ćemo povezati s prikupljenim materijalima i spojiti elemente u finalni rad.

Knjiga prikazuje ljudske nesigurnosti i strahove na vizualno drugačiji način. Stavlja čitatelje u umove ispitanika čije se autorske priče pojavljuju u knjizi. Kroz kolaže i ilustracije stvara sliku navedenih strahova kako ih osoba zamišlja ili samo dodatno naglašava motive iz autorskih priča. Svaki dvolist također daje čitatelju slobodu da ju percipira na svoj način i stvori subjektivni dojam. Za sadržaj knjige sam koristila prave ljude koji su sa mnom podijelili svoje priče, a u samoj knjizi su ostali anonimni. Svaka osoba ima svoj posvećeni dvolist gdje je njihov autorski tekst i elementi koje su ispitanici sami izabrali. Knjiga je u crno bijelome, ali svaki dvolist sadrži jednu boju koju su ispitanici izabrali. Ta boja se koristi za naslov i ilustracije za svaku priču. Time se stvara veća povezanost između fizičke knjige i tema o kojima se govori u njoj što je i cilj cijelog rada. Da prikaže svakodnevne borbe s kojima se ljudi oko nas bore i kako percipiraju svijet oko sebe.

2 Obrada zadatka

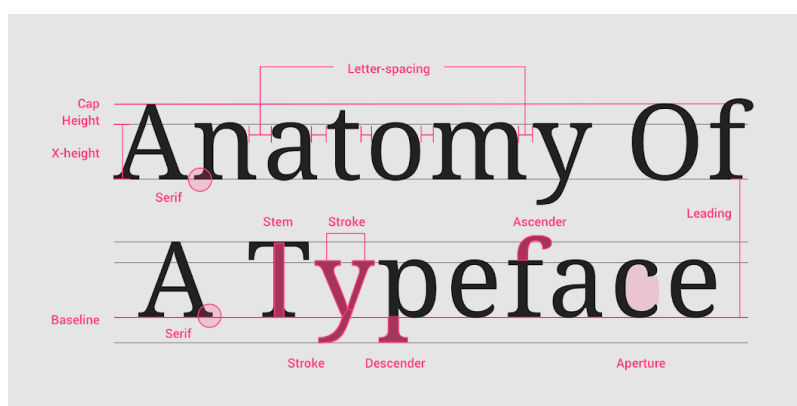
2.1 Grafički dizajn

Dizajn ili oblikovanje (engleski *design*), pojam kojim se obuhvaća širok raspon teorijskih i kritičkih pristupa kao i praktičkih djelatnosti u oblikovanju sveukupne predmetne okoline. Pojava dizajna veže se uz suvremenu industrijsku proizvodnju, a obuhvaća tehnološku i likovnu analizu projekta te oblikovanje proizvoda (pokućstvo, automobili, tehnički predmeti, moda) [26]. Uloga grafičkog dizajna je komuniciranje putem vizuala i informacija. Dizajn nas okružuje i putem njega proizvod komunicira s kupcem, klijentom. Nailazimo ga na ulici, u dućanima, na filmskim špicama, reklamama, web stranicama, plakatima itd. Dizajnom se rješavaju problemi, važno je proslijediti pravi odgovor putem vizualnih komunikacija. Dizajn temeljen na slikama koristi se kada dizajner utvrdi da, u određenom slučaju, slika doista vrijedi tisuću riječi. Kada pravilno primjenjujemo vizualnu hijerarhiju i tehnike izgleda same stranice, koristi se tipografija ili boja radi postizanja balansa [1]. Drevni zanat koji datira još od drvenog Egipta. Izraz nastao 1920-ih godina koji pokriva niz aktivnosti, uključujući estetsku privlačnost i marketing. Dizajneri privlače gledatelje pomoću fotografija, tipografije i odabira boje koja šalje odgovarajuću poruku. Također dizajner mora opravdati svoje odabire, odnosno stilske izbore u vezi pozicioniranja teksta ili fotografije, odabira fonta ili boje. Važno je i da odgovarajuća estetika odgovara svrsi, kaže se da mi ne stvaramo umjetnost radi umjetnosti. Dizajn mora biti ugodan, smislen i upotrebljiv. Teorija boja i izbor boje je nešto što odražava ne samo organizaciju već i očekivanja samog korisnika, dizajnirati tako da pazimo na to kako elementi odgovaraju tonu (npr. crveno za upozorenje, zeleno za nastavak). Imajući na umu psihologiju korisnika važno je ostati usredotočen na pojedina grafička razmatranja, a to su simetrija i ravnoteža, zlatni rez, pravilo trećine, uzorak, tipografija [1,2,26].

2.2 Tipografija

Umijeće slaganja raznih tipografskih elemenata odnosno teksta i fotografije ili ilustracije u konačnu i jedinstveno cjelinu. Provodi se uz poštivanje pravila sintakse i kompozicije grafičkoga proizvoda, te tehnol. zahtjeva grafičke reprodukcije [3]. Tako se tipografija bavi npr. izborom prikladnih pismovnih vrsta, veličine znakova, pismovnoga reza, razmaka između redaka i sl., čime se postiže čitljivost otisnutoga teksta i ugodnost čitanja kroz dulje vrijeme [3]. U terminologiji klas. knjigotiska tipografija je podrazumijevala tehnike i djelatnosti ručnog ili strojnoga slaganja olovnoga sloga i samoga tiska, te se počela razvijati od izuma pomičnih slova J. Gutenberga [3].

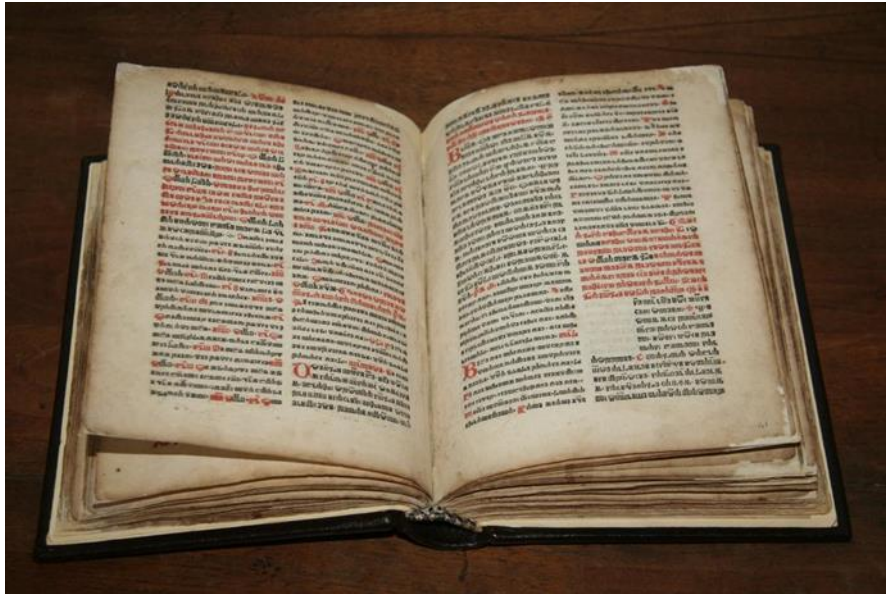
Pismo je skup znakova sličnih obilježja. Sredstvo komunikacije, sistem vidljivih oblika, a to su znakovi, simboli te njihova međusobna komunikacija. Razvoj započinje 1450. izumom pomičnih slova. Danas se različita tipografska pisma pohranjuju na računalu u programima, a rabe se u grafičkom oblikovanju i pripremi za tisak [27,29]. Osim stilom i oblikom razlikovala su se i po veličini [27]. Razvrstavaju se u različite skupine određene povijesnim razdobljem i karakteristikama. Osnovni oblici su oni koji se razlikuju prema crticama na slobodnim krajevima, a to su *serifni* (*serifno* pismo) i *sanserifi* (*sanserifno* pismo). Font je sinonim za tipografsko pismo. Postoje normalni, podcrtani, kurziv ili italik, verzal i kurent. S obzirom na odnos tamnoće i bjeline postoje debeli (bold), masni (fat), ultra debeli (black), tanki (thin), svijetli (light), normalni i tako dalje [27].

Slika 1: Anatomija slova, dijelovi slova

2.3 Umjetnička knjiga

Prije definiranja umjetničke knjige, krenut ćemo s definicijom knjige. Knjiga je svaki pismom fiksirani jezični dokument većeg opsega zabilježen na lako prenosivu materijalu [4,29]. Obično na papiru koji je plošni proizvod dobiven iz vodene suspenzije biljnih vlakana na stroju s finim sitom koji omogućuje oblikovanje u tanki list [4,5,29]. Papir se prvi put spominje 105. u Kini. Tijekom stoljeća preuzeo je vodstvo nad papirusom, pergamentom i ostalim materijalima za pisanje, razlog je jeftina proizvodnja te pogodnost za oblikovanje i pisanje. Tri su faze razvoja papira, a to su kineska koja se temeljila na proizvodnji papira od samljevenih oguljenih čahura dudova svilca, vlakana bambusove trske, ribarske mreže i starih krpa [4,5,29]. Zatim se ta smjesa samljela, namakala u gašenom vapnu te rasprostrla na sito i sušila [4,5,29]. Dobiveni se materijal prešao, glačao bjelokošću te potom obrezivao. Tako nastaje prvi proizveden papir. Povratak na najstarije knjige, najstariji očuvani odlomci potječu iz I. st. Od III. Stoljeća pergamentni je kodeks postupno zamjenjivao papirusni svitak, a u V. Stoljeću potpuno ga je istisnuo [4,5,29]. Značajna promjena dolazi pojavom novog pisaćeg stroja i uvođenjem papira. Uvođenje papira pojeftinilo je izradu knjiga te je tako postala pristupačna široj javnosti. Nastajali su i posebni obrti koji su se bavili izradom knjiga koja je tada bila ograničena na duhovni stalež, sveučilišta i dvorove [4,5,29]. Proširila se XIV. I XV. stoljeću usporedno s podizanjem ekonomskog građanstva raširila se na šire građanske krugove. Humanizam i renesansa dali su novi poticaj prikupljanju i prepisivanju tekstova. U to doba nastao je tisak s pomičnim slovima. Preteče su tiskane knjige drvorezna knjiga koja je u Kini bila poznata već u prvim stoljećima poslije Krista, a u Europi se pojavila u drugoj četvrtini XV. stoljeća. Prve tiskane knjige takozvane inkunabule u svemu su oponašale kodekse [4,5,29]. Knjiga se potpuno oslobađala svojeg rukopisnog izgleda i počela je poprimati današnji izgled. U pogledu unutarnje izradbe poput paginacija, naslova, signatura, norma itd. I u pogledu veličine, prve knjige bile su velikih formata, manji formati dolaze kasnije. Na području Hrvatske knjige se pojavljuju u doba grčke kolonizacije u IV. stoljeću prije Krista [4,5,29]. Najstariji je sačuvani kodeks pergamentni Splitski evanđelistar za koji se pretpostavlja da je napisan u Splitu VIII. st. Hrvati počinju tiskati knjige odmah nakon što je Gutenberg započeo revoluciju proizvodnje knjiga [4,5,29]. 1483. godine objavljena je prva hrvatska tiskana knjiga glagoljičkim slovima, a to je Misal po zakonu rimskoga dvora [4,5].

Slika 2: Misal po zakonu Rimskog dvora, prva hrvatska tiskana knjiga

„Umjetnik knjiga je osoba koja stvara knjige kao njihov oblik umjetničkog izražavanja, a knjiga umjetnika je kreacija umjetnika knjiga. Umjetnik knjiga stvara knjige kao što slikar stvara slike.“

Slika 3: Primjer umjetničke knjige

Knjiga umjetnika ili umjetnička knjiga je medij izražavanja koji koristi oblik knjige ili njenu funkciju kao inspiraciju. Umjetnička inicijativa koja je vidljiva u ilustraciji, izboru materijala, boje, oblika, formata. Proces stvaranja, raspored i dizajn čine ju umjetničkim objektom. Knjiga koja sadrži samo tekst samo je knjiga iako je autor možda umjetnik, to bi bila knjiga koja pripada knjižari ili policama knjižnice. Ono što knjigu čini umjetničkom je umjetnikova namjera i pristup knjizi kao mediju stvaranja i oblikovanja. Umjetnici u koristili knjigu kao inspiraciju na bezbroj načina i tehnika, od tradicionalnog pristupa do eksperimentalnog. Knjiga bi mogla biti izrađena ručno ili tiskarskim tiskom, a stranice također ilustrirane ručno ili računalno (generiranim fotografijama ili fotokopijama). Postaju skulpture goleme i sićušne, one su rezane i preoblikovane, izrađene od raznolikog materijala s ugrađenim dodatnim predmetima u jedinstvenim ili ograničenim izdanjima. Umjetnici raznim idejama iza sebe nastavljaju izazvati sadržaj i strukturu tradicionalne knjige [4,6,7].

Knjiga kao umjetnički objekt proizvod je 20. stoljeća, u Europi 50-ih umjetnici su eksperimentirali s raznim formatima knjige. Izrađivali su knjige s jedinstvenim tiskom i uvezima, kao što su prorezi ili rupe izrezane kroz stranice uz jedinstveni uvez. U SAD-u Ed Ruscha izdao je neke od prvih umjetničkih knjiga koje su se sastojale od kompilacija fotografija s naslovom. Ostali su umjetnici koristili sami format knjige za stvaranje narativa za rješavanje emocionalnih ili teških pitanja. Neki su ga koristili kao prijenosan, jeftin način da umjetnička djela budu dostupna i široj javnosti [6,7].

Danas knjige umjetnika postoje na sjecištima grafike, poezije, fotografije, eksperimentalne naracije, vizualne umjetnosti, izdavaštva i grafičkog dizajna. Izborile su mjesto u knjižnicama, muzejima i galerijama, zaokupile su interes povjesničara umjetnosti, kritičara. Također postoje i brojni studijski programi posvećeni umjetnosti knjige uvodeći nove generacije umjetnika koji vole i stvaraju knjige [6,7].

2.4 Kolaž

Riječ kolaž dolazi od francuske riječi *collage* što znači lijepljenje. To je slikarska tehnika kod koje je kompozicija djelomice ili u cijelosti izrađena od raznih lijepljenih komada papira, tkanine, novina, fotografija i drugo. Kolažom se prvi služe kubisti oko 1912. godine, kasnije postaje omiljeno likovno sredstvo eksperimentiranja dadaizma, nadrealizma i pop-arta [8].

Riječ kolaž prvi put se koristi za označavanje djela dadaističkih i nadrealističkih umjetnika, posebice Maxa Ernsta. Njegovi kolaži sastavljeni su od starih grafika i gravura koje su bile vješto izrezane i zalijepljene radi oblikovanja zabrinjavajuće iracionalne slike. Kolaži Kurta Schwittersa napravljeni su od krpa, drveta, žice, čavla, konaca i papira. *Papiers decoupees* Henrija Matissea bili su adaptacija tehnike kolaža. Joseph Cornell američki umjetnik proširio je tehniku kolaža u svojim intimnim tajanstvenim kutijama sjena. U 19. stoljeću *papiers colle* stvoreni su od papira izrezanih i spojenih u dekorativne kompozicije. Pablo Picasso i Georges Braque proširuju tehniku kombinirajući fragmente papira, linoleuma, drva i novina s uljanim bojama na platnu. U svrhu kako bi mogli oblikovati suptilne i apstraktno zanimljive kompozicije. Razvoj kolaža Braque i Picassa veliki značaj pridonosi prijelazu s analitičkog u sintetički kubizam. U 60-ima kolaž je korišten kao glavni oblik pop-arta, a doveo ga je do vrhunca Robert Rauschenberg koji je kombinirao fotografije iz novina i časopisa sa sitotiskom [9].

Tehnike kolaža prvi su put korištene u vrijeme izuma papira u Kini, oko 200. godine pr. Upotreba kolaža, međutim, nije se pojavila sve do 10. stoljeća u Japanu, kada su kaligrafi počeli aplicirati lijepljeni papir, koristeći tekstove na površinama, kada su pisali svoje pjesme [10].

2.5 Povijest kolaža u umjetnosti

2.5.1 Kubizam

Rujan 1912. Pablo Picasso upravo se vratio u Pariz nakon intenzivnog rada s Georgesom Braqueom u Sorguesu. Braque je kasnije opisao razmjenu između dva umjetnika u tom razdoblju kao onu koju „*nitko osim nas nikada ne bi mogao razumjeti*“. Braque luta pokraj trgovine tapetama u Avignonu i ugleda tapete s motivima drveta te ih kupuje. Vrativši se u studio, počinje lijepiti pravokutne zakrpe na površine nekoliko velikih crteža ugljenom. Crteži i papir presijecaju se i međusobno djeluju na način koji će donijeti potpuno novi smjer umjetnosti Braquea i Picassa. Napetost spojene taktilnosti i vizualnosti stvara raskid to jest trzaj. „*Nakon što sam napravio prvi papier collé, osjetio sam veliki šok, a još je veći šok bio za Picassa kad sam mu ga pokazao*“, prisjeća se Braque. U Parizu, nakon što je vidio Braqueov *papier collé* (od francuske riječi *coller*, što znači *lijepiti*), Picasso je odmah krenuo u fazu kolaža izradio je gotovo stotinu *papiers collés* u kratkom nizu. U jednom od Picassovih najranijih kolaža „*Gitara i note*“ zalijepio je i slojevito papir stvarajući sjenčanje i strukturu. Rani kolaži također su ispunjeni fragmentima iz popularnih pjesama, lažnim drvenim papirom i isječcima tijela, lica, instrumenata i ostalih predmeta. Nije trebalo dugo prije nego što su drugi umjetnici u Parizu shvatili ovaj novi uzbudljivi razvoj u koji su bili uronjeni Braque i Picasso. Španjolski umjetnik Juan Gris, duboko predan dvodimenzionalni umjetnik, koristio je kolaž kako bi nastavio razvijati svoj dvodimenzionalni umjetnost. Njegovi *papiers collés* opisani su kao neki od slikovito najsloženijih njegova vremena. Umjetnici futuristi brzo su preuzeli i stil kolaža. U Boccionijevoj umjetnosti to je postala metoda obogaćivanja površine, dok je Carrà uključivao gotove elemente u svoje slike *slobodne riječi*. Zatim je tu bio Balla, koji je koristio kolaž za izradu vizualno mobilnih verzija trodimenzionalnih konstrukcija [11].

2.5.2 Konstruktivizam i suprematizam

U Rusiji je umjetnička scena vrvjela od razgovora o Picassovim i Braqueovim kolažima. Ovdje je značajno da su revolucionarni eksperimenti poduzeti u umjetnosti bili suradnja između pisaca i vizualnih umjetnika. Riječ je bila primarni teren istraživanja i važan element u kolažnom radu umjetnika. *Maljevičeva Žena* na stupu plakata iz 1914. godine koristi elemente kolaža za pomicanje koordinata slike. Različite riječi pronalaze put do slike, a Malevič ih je kasnije nazvao *foničnim masama*. O tim foničkim masama napisao je sljedeće: “*Možemo otrgnuti slovo iz njegove linije... dati mu mogućnost slobodnog kretanja. Crte odgovaraju samo svijetu birokracije i kućne korespondencije... Došli smo do rasporeda slova-zvukova u prostoru, baš kao suprematizam u slikarstvu. Te će foničke mase lebdjeti u svemiru i proizvesti našoj svijesti mogućnost da stignemo još dalje od Zemlje* [11].”

2.5.3 DADA

Političko ludilo Prvog svjetskog rata proizvelo je DADU, stilski u svojim kombinacijama lijepljenja papira. Dadaisti su dijelili mnoge sličnosti s kubistima. Hans Arp je došao u Pariz 1914. kako bi izbjegao vojni rok u Njemačkoj i sigurno je ondje vidio Picassove i Braqueove papier collés. Do studenog 1915. Arp je pobjegao iz Pariza u neutralni Zürich i izlagao kolažne radove u Gallerie Tanner. U katalogu je objasnio da su radovi “*strukture linija, oblika i boja koje pokušavaju postići beskonačno i vječno – izvan ljudskog područja. One su poricanje ljudskog egoizma.*” Značajan doprinos dao je i Kurt Schwitters, koji je 1918. počeo izrađivati svoje Merzove radove. Papirnate slike i plitke reljefne konstrukcije sa svim vrstama otpadaka koje je nalazio na ulici. Schwittersov cilj bio je stvoriti umjetnička djela koja su obuhvaćala sve različite grane umjetnosti. John Heartfield je taj koji je tvrdio da je izumio fotomontažu, rekavši da je već 1915. rezao i lijepio fotografije u rovovima. Sebe je nazivao “*Der Monteurdada*”. Heartfield i Raoul Hausmann svoj su proces nazvali *fotomontaža* jer su odbili igrati ulogu umjetnika. Sebe su smatrali inženjerima, a svoj rad konstrukcijama koje su sastavljali. *Klebebildere* Hannah Höch neka su od najpoznatijih djela kolažnog stila iz tog razdoblja. Höch je već kao dijete izrađivao kolaže od papira. Moglo bi se reći da je ponovno otkrila metodu 1918. kada je otkrila montirane oleografije na putovanju po Baltiku s Hausmannom. Nakon toga počela je stvarati svoje fotomontaže, koristeći dječju tehniku zamjene kriva glava na krivo tijelo, preslagivanje slika. Svojim radovima istraživala je rodne uloge i politiku, dovodeći u pitanje sam način na koji društvo gleda sebe [11].

2.5.4 Nadrealizam

Za kubističke umjetnike, *papier collé* otvorio je konstrukciju i dizajn. Dadaisti i njihove tehnike reljefnog asemblaža, preslikavanja i fotokolaža utjecali su na nadrealizam. Za nadrealističke umjetnike, kolaž više nije imao veze isključivo s papirom i ljepljivom. Nadrealisti su bili očarani tekstem. Max Ernst spojio je vizualno i verbalno u svojim kolažnim romanima iz kasnih 1920-ih. Godine 1930. Louis Aragon organizirao je izložbu posvećenu isključivo kolažu u Galerie Goemans. Uključivao je djela Arpa, Braquea, Dalija, Duchampa, Ernsta, Grisa, Magrittea, Mana Raya, Miróa, Picabia, Picassa i Tanguya. Man Ray i Picabia su bili uključeni u ovu izložbu, iako zapravo nisu radili kolaž nego su radili na principu kolaža. Aragon je tvrdio da Man Rayeve zračne snimke treba povezati s kolažom kao filozofskom operacijom. Yves Tanguy, sredinom 20-ih, radio je tehnikom *papier decoupée* izrezujući oblike i figure, dok je Max Ernst primijetio o Magritteu da su njegove slike "kolaži slikani rukom". A onda, tu je bio Joan Miró je uvijek oklijevao opisati svoje radove kao slike. Već u slikama poput *Un oiseau poursuit une abeille et la baisse* (1927.), gledatelj je uhvaćen između čitanja i gledanja. Učinak tipa kolaža stvara jaz između ovo dvoje. Ubrzo nakon toga 1928., započeo je seriju pod nazivom *Španjolska plesačica*, tri rada u kojima je iznenada napustio doslovno slikanje i umjesto toga zalijepio sve vrste predmeta na površinu koja nije platno. Bilo je to kao da su Miróove slike anticipirale kolaž, a kolaž mu je pomagao pronaći slobodu od krutog razumijevanja onoga što umjetnost jest i može biti [11].

2.5.5 Kalifornijski kolaž

U početku, nakon završetka Drugog svjetskog rata, umjetnici sa Zapadne obale bili su malo izloženi europskoj modernoj umjetnosti i svijetu umjetnosti New Yorka. Kalifornijska se umjetnost stoga, u određenom smislu, mogla slobodno razvijati sama od sebe. Kolaž i asemblaža postali su važni elementi tog razvoja. Clay Spohn, na primjer, koji je studirao kod Fernanda Legera u Parizu 1920-ih, izrađivao je radove mješovitih medija i sklopove od svih vrsta pronađenih predmeta starog željeza i drugih bačenih materijala. Los Angeles je nakon 1945. godine postao *melting pot* kultura (ideja da se multietničko društvo integrira tako da se od kulture svake etničke skupine uzme ponešto kako bi se uspostavila zajednička kultura i identitet) [15]. Umjetnici poput Bertolda Brechta i Man Raya čak su neko vrijeme živjeli ondje, donoseći sa sobom dašak Europe i njezine avangarde. Otprilike u to vrijeme u LA-u je Wallace Berman počeo stvarati svoje kvazi religiozne skupove koji se vrte oko odnosa s njegovom ženom [11].

U San Franciscu je *beat* kultura stvarala valove s likovima poput Allena Ginsberga i Jacka Kerouaca. *Beat* je bio o magiji nezapaženih stvari, bio je o pronalaženju i iskustvu. Stoga je dijelio mnoge afinitete s kolažnom praksom iz vizualnih umjetnosti. Većina *Beat* kolažera kao što su Wally Hedrick i Jay DeFeo nikada nisu ni čuli niti vidjeli djela Schwittersa, Höcha, Heartfielda ili Picassa. Zahvaljujući prisutnosti Man Raya u LA-u 40-ih, francuski nadrealisti bili su dostupniji. Ostali kalifornijski umjetnici uronjeni u medij kolaža uključuju Brucea Connora i Eda Kielholza, čiji su sirovi, ljutiti i politički nabijeni kolaži i asembleri pomogli utrti put pop art kolažu [11].

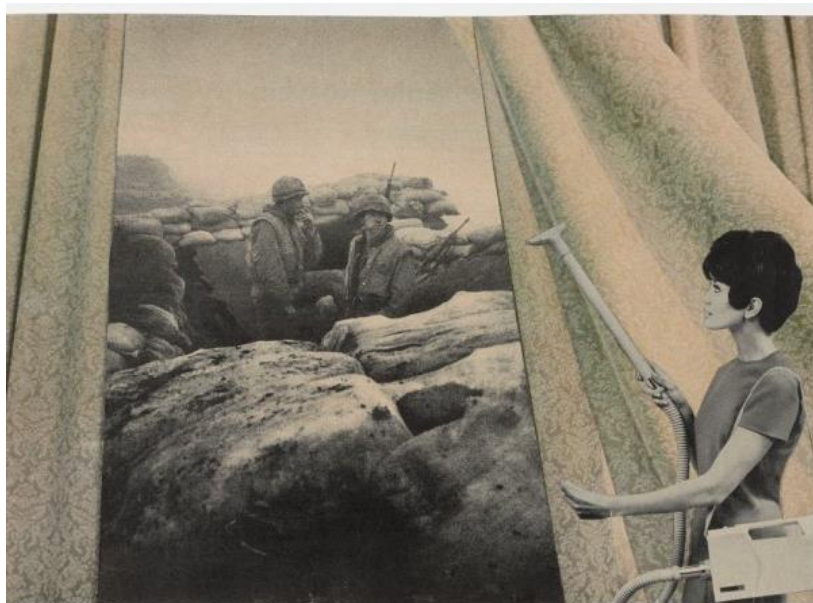
Slika 4: Bruce Connor, *Untitled*, kolaž

2.5.6 Kolaž u pop artu

Pop art se pojavio u Ujedinjenom Kraljevstvu s *Independent Group* 1950-ih. Eduardo Paulozzi i Richard Hamilton, obojica članovi grupe, obilato su koristili metodu kolaža. Paulozzi je kreirao spomenare kolažnog tipa, dok je Hamilton poredao sve vrste materijala. Moja Marilyn iz 1965. izrađena je od uljanih boja i fotografskih listova na panou. U Americi, na vrhuncu Vijetnamskog rata, Martha Rosler počela je stvarati fotomontaže koje podsjećaju na Johna Heartfielda, kritizirajući vojni sukob i samozadovoljstvo američkog potrošača. U međuvremenu, Rosalyn Drexler je kolažirala slike iz B-filmova i tabloida izravno na svoja platna, a zatim ih slikala u vrlo urednom, ravnom stilu. Kolaž se savršeno uklopio u Pop Art brzo, oštro često duhovito zrcaljenje vremena [11].

2.5.7 Nastavak kolaža

Ova detaljna i eklektična vremenska crta kolaža nudi duboki uvid u važna razdoblja i umjetnike u povijesti kolažne umjetnosti. Ipak, postalo je jasno da je kolaž na fascinantan način pričao priču svake različite umjetničke generacije i svijeta koji su iskusili. Prema riječima Pavela Zoubeka: "*Kolaž je najreprezentativniji primjer gdje smo bili u posljednjih 100 godina.*" Danas mnogi mladi umjetnici nastavljaju raditi s kolažom. To je vlastiti jezik, specifičan način mišljenja, gledanja, rada i postojanja [11].

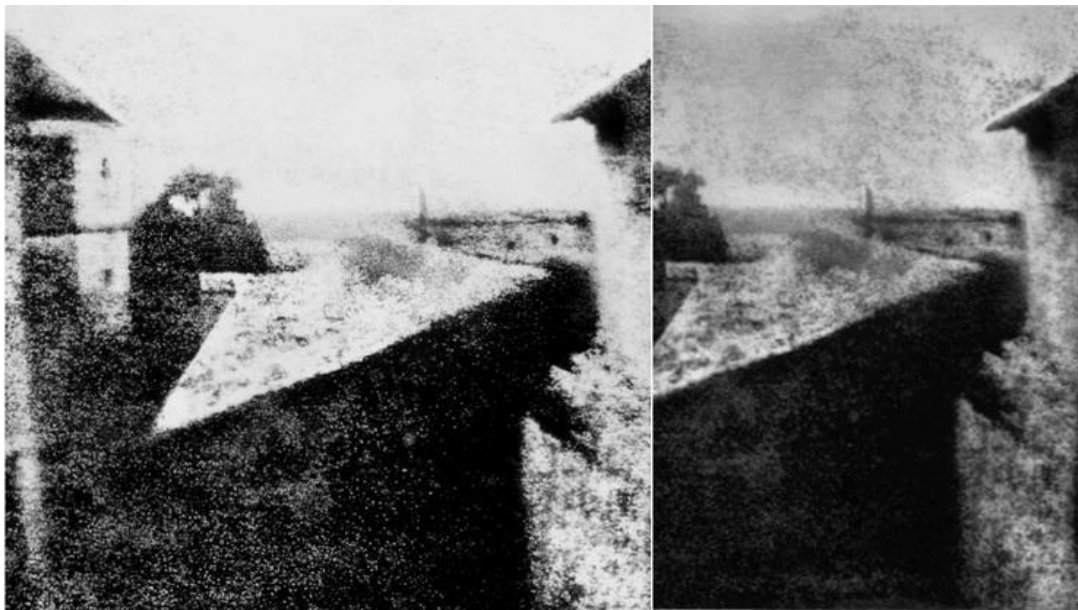

Slika 5: Martha Rosler, *Cleaning the Drapes*, kolaž

2.6 Fotografija

Fotografija je postupak dobivanja trajne slike objekta djelovanjem elektromagnetskog zračenja (svjetlosti) na fotoosjetljivu podlogu [12]. Dolazi od spoja riječi foto + grafija, izvedenica iz grčkih riječi photos (svjetlo) i graphein (crtati) prvi put korištena 1830-ih [12,13]. Svjetlost odražena od realnog objekta projicira se na fotoosjetljivu podlogu optičkim sustavom, objektivom kamere ili kamerom (fotografskim aparatom) [12]. Kamera je uređaj kojim se dobiva slikovni zapis, njime se bilježi svjetlost odražena od snimanog objekta [14]. Prema namjeni kamera može biti fotogrametrijska, televizijska, medicinsko dijagnostička itd. Prema vrsti zapisa imamo analognu i digitalnu, a prema mjestu uporabe podvodnu, termokameru i slično. Fotografski aparat je uređaj za snimanje fotografija pod kontroliranim uvjetima, slika objekta projicira se na fotoosjetljivu podlogu. Rad se zasniva na čelu na kojem djeluje *camera obscura* iliti tamna komora na latinskom [14]. Današnji izgled fotoaparat poprima nakon izuma celuloidnog filma 1887. godine. Prvi takav aparat komercijalno je počela proizvoditi njemačka tvrtka Leiz 1925. godine [12,13,14]. U osnovi fotografski aparat sastoji se objektiv i tijela. Tijelo tvori kućište, nepropusno za svjetlost u kojem se nalazi fotoosjetljiva podloga. Aparati za instant fotografiju posebno su konstruirani u njima se u vrlo kratkom vremenu odvija fotokemijski postupak dobivanja fotografije. Digitalni aparati imaju fotoosjetljivi mikroelektronički senzor, njime se stvara digitalni zapis i pohranjuje u memoriju aparata. Sadrži i tijelo i zatvarač, uređaj za namatanje filma i tražilo [14]. Klasični fotografski postupci osnivaju se na izrazitim fotolitičkim svojstvima srebrnih soli, među njima je i temeljni ujedno i najstariji negativsko-pozitivski postupak [12]. Njima se dobivaju samo crno-bijele fotografije već i one u boji. Može ih se izraditi na papiru ili na prozirnem filmu. Fotografija u boji dobiva se upotrebom fotografskog materijala na kojem je emulzija građena troslojno (plavo, zeleno, crveno) [12,13,14].

Povijesni dio fotografije govori o tome da je već Aristotel oko 350. godine prije Krista opisivao pojavu slike na bijelom zidu zamračene prostorije ako se nasuprot zidu nalazio mali otvor za svjetlost. Da Vinci je oko 1500. godine prema takvoj ideji projektirao prijenosnu kutiju, odnosno *cameru obscuru* [28]. Usavršena je u XVI. Stoljeću povećanjem otvora te umetanjem sabirne leće (objektiva) kako bi se zadržala oštrina slike na mutnom staklu nasuprot otvora [28]. 1816. godine Nicephore Niepce je na mjesto mutnog stakla stavio fotoosjetljivi materijal i tako je nastao prvi fotoaparat. Nakon osvjetljavanja metalne pločice oslojene asfaltnim slojem i razvijanja u petroleju 1826. dobiva prvu uspješnu fotografiju pod nazivom „*Pogled s prozora u Le Grasu*“ [28]. L.J. Daguerre usavršava postupak upotrebom metalne pločice oslojene srebrnim jodidom koja se nakon osvjetljavanja razvijala živinim parama (dagerotipija). Tvrka Sony 1981. godine predstavila je prvi digitalni fotoaparat „*Mavica*“ i otada se digitalna fotografija intenzivno razvija [28].

Slika 6: Prva fotografija "Pogled s prozora u Le Grasu"

2.7 Fotomontaža

Fotomontaža je sastavljena od riječi foto i montaža, sastavljanje izrezaka od više različitih slika (fotografija, crteža) u novu sliku, koja se potom fotografira ili otiskuje tako da čini dojam jedne slike; upotrebljava se najčešće za naslovne stranice knjiga, reklama i sl. Kao pokušaj denuncijacije, ucjene i sl. fotomontaža može biti kazneno djelo [21]. Razvojem i dostupnošću fotografije nastaju inovativne ideje koje utječu na daljnji razvitak fotografije [21]. Cilj fotomontaže je spajati postojeće fotografije i time stvoriti nešto novo. U početku pomoću dvostruke ekspozicije spajale su se dvije fotografije u jednu, a za obradu fotografija koristila se tinta i kombinirani tisak. Proces stvaranja kolažne fotografije može se pratiti unatrag do prvih pokušaja ispisa u tamnoj komori kada su fotografi eksperimentirali s izravnim kontaktnim ispisom objekata postavljenih na fotografske ploče ili tehnikama poput dvostruke ekspozicije i maskiranja. Umjetnički pravac koji je uveliko imao utjecaj na razvoj fotomontaže, a to je dadaizam skraćeno Dada. Razlog stvaranja nečega novoga bio je bunt, nihilistički revolt, destrukcija svega što je bilo uobičajeno, normalno. Ne moraju se koristiti nove slike već koristiti pronađene, postojeće printove ovisno o namjeri i cilju. Dolaskom računala i novijih tehnologija potreba za fizičkim fotografijama polako nestaje. Današnji primjeri često se pohranjuju unutar softvera i obično ne završe u tiskanom obliku, već se čuvaju i objavljuju digitalno [21,24].

Najpoznatiju fotomontažu kreirao je Oscar R., nastala je sredinom viktorijskog doba, tada nazvan *kombinirani spis*. Nakon njegove fotografije kolaža *The Two Ways of Life* (1857.) uslijedio je *Fading Away* (1858.) umjetnik Henry Peach Robinson. Kasnije popularne su bila umjetnička djela u obliku razglednica koje su često prikazivale pogrešnu glavu zalijepljenu na drugo tijelo. Početkom Prvog svjetskog rata ova metoda dobila je svoju popularnost, fotografi diljem Europe izrađivali su razglednice koje prikazuju vojnike kako odlaze u bitku sa svojim voljenima u ispraćaju [24,25].

Berlinska Dada grupa ga razvija kao sredstvo prosvjeda protiv rata i drugih političkih pitanja tog razdoblja pretvarajući to u pravu modernu umjetničku formu. Dadaisti sa sjedištem u Berlinu koristili bi stvarne fotografije ili fotografske reprodukcije kako bi naglasili razaranja i strahote koje se događaju tijekom rata. Služeći se škarama i ljepilom umjesto kista prisvojili su slike masovnih medija te stvorili oštru kritiku i agresiju svjetskih događaja. Raznolikost načina rada i samih stilova uvelike im je pomogla da prikažu probuđene slike stvarnosti te skrenu pozornost na jezive posljedice našeg djelovanja, dok su istovremeno napadali predodžbe i nametnuta pravila tradicionalnog likovnog stvaralaštva. Ključno umjetničko djelo razdoblja je Hannah Hoch, Rez kuhinjskim nožem (1919. – 20.) kroz posljednju weimarsku kulturnu epohu pivskog trbuha u Njemačkoj [24,25].

Fotomontažu brzo prihvaćaju i nadrealisti, a privlačila ih je ideja poigravanja sa stvarnošću na sasvim neobičan način. Umjetnici poput Salvadora Dalija i Mana Raya kao istaknute praktičare koji su uživali odražavajući djelovanje nesvjesnoga uma. U isto vrijeme su i ruski konstruktivisti koristili kolažnu fotografiju kao sredstvo propagandnog umjetničkog rada, što se nastavlja u desetljećima koja su uslijedila. U Japanu je avangardni slikar Haru Koga također izradio slike u stilu fotomontaže na temelju slika preuzetih iz časopisa. Nakon Drugog svjetskog rata i početka Hladnog rata, popularnost umjetnosti fotomontaže je opala, jer se javnost umorila od takve vrste slika i okrenula se uzbudljivim čudima televizije. Međutim, njegovo sljedeće veliko oživljavanje došlo je s 1980-ima i politikom antinuklearnog pokreta u Europi. Velik dio montaže u to vrijeme bio je dizajniran za transparente održane tijekom demonstracija, čiji je cilj bio uključiti se u vrlo grafičko i agresivno sredstvo komunikacije [24,25].

Danas ta umjetnička djela sadrže sve, od teksta do zvuka, zahvaljujući evoluciji digitalnih tehnologija i razvoja softvera, posebice Adobe Photoshopa. Novi programi znatno olakšavaju proces stvaranja i omogućili su ljudima da pomaknu granice digitalne slike. Tijekom 19. i 20. stoljeća nastajanje fotomontaže bilo je potpuno fizičko i uključivalo je daleko kompliciranije tehnike i procese. Kombinirani tisak uključuje korištenje negativa 2 ili više fotografija za izradu jedne. Ova metoda je složena, a nastala je iz želje da se fotografija transformira u likovnu umjetnost i proizvede idealizirana slika. Budući da se fotografija smatrala istinom, kombinirani ispis potaknuo je mnogo kontroverzi u fotografskoj zajednici tog doba jer je krivo predstavljao stvarni svijet. Ovakav način manipulacije je uništio istinu koja okružuje medij i promijenio način na koji ljudi percipiraju izradu fotografija. Kreativci kao što je Romare Bearden koristili su prednju projekciju. U svojim montiranim projekcijama koristio je kompozicije papira, boje i fotografija koje bi postavljao na ploče veličine $8\frac{1}{2} \times 11$ inča. Slike su fiksirane ručno nanesenom emulzijom i kasnije fotografirane i uvećane. Kada je u pitanju Dada, njihov proces je uključivao škare i ljepljivo. Kao njihov radikalni napad na umjetnost, fizički bi rezali i lijepili stvarne slike i kombinirali ih u originalne kolaže. S napretkom analognih kamera, dvostruka ili višestruka ekspozicija postala je vrlo popularna. Fotografi bi nekoliko puta otvarali zatvarač fotoaparata kako bi eksponirali film s različitim slikama. Kad bi svaka sljedeća slika bila superponirana preko prve, rodile bi se sablasne slike ljudi i predmeta koji su dodani izvornoj sceni [24,25].

Fotomontažu su umjetnici promatrali kao radikalni proces koji je često stvarao kontroverze, kreativci su ga koristili s različitim namjerama kao što su da fotografiji udahnu više kreativnosti, kritiziraju društvo i odražavaju društvene promjene, propituju ideju o tome što umjetnost jest ili jednostavno dekonstruiraju ideju fotografija. Dopuštajući izuzetnu kreativnost, ali i politički nabijen, ovaj je medij bio vrlo raznolik u praksi [24,25].

2.8 Nesigurnost

Dvije definicije nesigurnosti govore da je to osjećaj bespomoćnosti koji se javlja zbog neizvjesnosti ciljeva, ideala, sposobnosti i veza, a druga definicija kaže da je to stanje onoga koji je nesiguran. Definicija osjećaja je doživljaj nekih osjetilnih kvaliteta poput hladnoće i topline, dojmova poput toga da nešto nije u redu (depresivnost). Emocija se definira kao doživljaj odnosno stanje potaknuto nekim događajem, situacijom u kojoj se nalazimo [18]. Akcijom koju poduzimamo, drugim ljudima, našim mislima ili planovima i očekivanjima. Dijele se na ugodna i neugodna, a razlikuju se po intenzitetu i trajanju [18]. Sastoje se od fizioloških promjena (disanje, lupanje srca), kognitivne procjene, vanjskih znakova (drhtanje ruku, crvenilo), ponašanja ili reakcije. Osnovna funkcija tjelesnih promjena koje prate osjećaji su da organizam opskrbe dovoljnom količinom energije kako bi se mogli obraniti ili pobjeći od opasnosti [18]. Osnovne emocije su radost, tuga, strah, ljutnja. Takve vrste emocija odnosno izrazi na licima prepoznatljive su u svim kulturama. Glavni učinak takve ekspresije je komunikacija kako bi drugima pokazali u kakvom se stanju nalazimo. Mogu djelovati aktivirajuće, poticati druge na akciju ili odvraćati ih od akcije. Emocije blagog intenziteta najčešće aktiviraju osobu, povećavajući tako zanimanje za situaciju u kojoj se nalazi, dok utjecaj snažnih emocija najčešće je nepovoljna [18]. Kulturne norme određuju kada je i u kojoj mjeri prikladno za pokazivanje svojih čuvstva iliti emocija, a kada kontrolirati ista [18]. Emocije ugone i neugode potiču da svoje ponašanje usmjerimo prema izvoru ugone, a izbjegavamo ili rješavamo ono što izaziva neugodne emocije [18].

Nesigurnost prati osjećaj neizvjesnosti, nedostatka povjerenja ili tjeskobe koju osjećamo za sebe. Riječ za ono što osjećamo kada uđemo u kantinu prvog dana u novoj školi, a svi drugi već imaju nekoga s kime mogu sjediti. Također može opisati i stanje otvorenosti za opasnost ili prijetnju. Nesigurnosti postoje i oko posla i oko odnosa u ljubavnim vezama [16]. Definira se i kao nedostatak samopouzdanja ili osjećaja neizvjesnosti koji vas tjera da budete konstantno zabrinuti za sebe i svoje buduće sposobnosti u daljnjem životu. Nesigurnost je i strah, poput izloženosti kod upoznavanja novih ljudi ili kretanje u nove poslovne prilike. Osjećaj koji nas prati je kao da ne donosite ništa na stol ili hodati uokolo većinu vremena osjećajući se glupo, fizički nesigurno poput toga da ste debeli, ružni ili dosadni. Gotovo nitko ne može izbjeći sami susret s nesigurnošću i svi proživljavaju sličnu stvar samo drugačije postupaju u rješavanju iste [22].

Neki ljudi se često osjećaju nesigurno i to ih koči u budućnosti i budućim životnim prilikama. Izraz nesiguran često se koristi kao negativna oznaka za osobu koja sumnja u sebe, ali u stvarnosti nitko nije potpuno oslobođen tog osjećaja. Možemo se osjećati zabrinuto, frustrirano zbog svoje nesigurnosti. Ali važno je pronaći izvor, što više znamo o tome zašto se tako osjećamo i koji je točno razlog lakše nam je u budućće ga riješiti. Suprotno od nesigurnosti su osjećaji samopoštovanja i samopouzdanja u sebe. Samopouzdanje je slično samopoštovanju, ali u ovom slučaju svoje vještine, sposobnosti i talente držimo u pozitivnom svjetlu. Kada se osjećamo samouvjereni onda imamo osjećaj kontrole nad svojim postupcima i prosudbama, a greške koristimo za učenje. Kada je obrnuto osjećamo kao da nemamo pravo na sreću i da ne zaslužujemo ni nju ni uspjeh [22].

Odakle zapravo proizlazi nesigurnost. Obično je posađeno kroz djetinjstvo i neugodna iskustva tada proživljena ili kao rezultat strogih roditelja. Negativni komentari roditelja poput „Zar ništa ne možeš sam shvatiti“, „Nikad ništa ne radiš kako treba“ i slično mogu se činiti bezopasnim u datom trenutku no uvelike ostavljaju pečat djetetovoj osobnosti. Apsorbiraju komentare u svoj um i sustave vjerovanja i počinju se ponašati u skladu s tim. Također komentari koji roditelji upućuju sami sebi poput „Tako sam debela“ imaju utjecaj na dijete iako nisu izravno upućeni njemu. Odsutnost roditelja može uzrokovati da dijete osjeća krivicu ili to da mu roditelj ne želi pružiti ljubav i brigu. Osjećaji koji navode da se dijete osjeća bezvrijedno, beznačajno. U odrasloj dobi postoji taj unutarnji kritički glas koji je urođen od djetinjstva i kritizira sve što radimo ne samo da ponavlja prijašnje uvredljive fraze nego je i sklon smisliti nove [22,23].

„Kritički unutarnji glas formiran je iz bolnih ranih životnih iskustava u kojima smo svjedočili ili iskusili štetne stavove prema nama ili nama bliskim osobama. Kako odrastamo, nesvjesno usvajamo i integriramo ovaj obrazac destruktivnih misli prema sebi i drugima.“

(dr. Lisa Firestone, Conquer Your Critical Inner Voice)

Slika 7: Nesigurnost

2.9 Preživljavanje i prihvaćanje nesigurnosti

Znakovi nesigurnosti i možemo li reći je li netko nesiguran ili ne. Iskustvo bilo koje vrste nesigurnosti utječe na naše ponašanje. Poput ponašati se privrženo, ljubomorno, odbacivano, dobacivanje samozatajnih šala, gledanja drugih s visoka, traženja odobravanja i pohvala, biti pretjerano natjecateljski nastrojen, perfekcionista. Dati izgovor za kritiziranje drugih osoba, odgađanje izazovnih zadataka, biti loš u gubljenju ili opsjednut održavanjem vlastitog izgleda. Nesigurnost kod nekih ljudi manifestira se kao ponašanja kojima pokušavaju dokazati koliko su savršeni kao osobe. Određena ponašanja mogu prikriti da je netko nesiguran i oslikati ružičastu sliku [22]. Tri najčešće vrste nesigurnosti su nesigurnost temeljena na odbijanju ili neuspjehu, oni mogu imati utjecaj i na naš stav prema životu te stvara velik udarac na samopouzdanje. Kod rješavanja ovakvog osjećaja može pomoći prihvatiti da je neuspjeh iskustvo učenja kao i odbijanje i da kroz sve to može se nadzirati put prema uspjehu. Dati si vremena na prilagodbu situaciji, obratiti se ljudima kojima vjerujemo, učiti iz pogrešaka, nastaviti se kretati prema osobnom rastu i ciljevima. Drugi tip nesigurnosti je vođen pretjeranim perfekcionizmom. Držanje visokih standarda kada radimo nešto nužno nije loše, ali ne možemo sve držati pod kontrolom. Briga o tome da niste dovoljno dobri dovodi do depresije, tjeskobe itd. Kako si pomoći onda, kada procjenjujemo svoj učinak na temelju truda koji smo uložili, a ne na temelju rezultata. Važno je procijeniti je li stvarno tolika količina truda i vremena potrebna za uložiti u nešto što radimo. Usredotočiti se na kvalitete kao što su osobine, iskrenost i moral umjesto samo na to koliko zarađujemo ili koliko ljudi označi da im se sviđa naša objavljena slika. I treće je socijalna nesigurnost. Strah da će nas drugi osuđivati i promatrati na zabavama, obiteljskim okupljanjima, prezentaciji, spojevima itd. Kao rezultat te nesigurnosti ljudi mogu potpuno izbjegavati društvene događaje, ako odluče ići onda pate od tjeskobe iščekivanja ili neugode. Ta iskustva pojačavaju osjećaje manje vrijednosti, nevažnosti, dosade i nepripadanje. Potrebno je nedopustiti da nas preuzme naš unutarnji kritičar, podsjetimo se svih osobina koje nas čine zanimljivim, jedinstvenim, kvalitete koje nas čine dobrim prijateljem i partnerom. Razmisliti o temama o kojima volimo pričati, postaviti si cilj, na primjer da na društvenim okupljanjima usmjerimo pažnju i razgovaramo s osobama koji su nam ugodni za razgovor. Izbjegavanjem i ne odlaženjem na društvena okupljanja činimo samo sebi loše, naša tjeskoba i osjećaj koji nas prati bi postepeno trebao opadati što se više budemo nalazili u takvim situacijama [22].

2.10 Strah, odakle dolazi?

Osjećaje ili emocije su reakcije na događaje oko nas, svi ih imamo i utječu na naše raspoloženje. Riječ *emocija* potječe iz latinskog jezika od riječi *movere* što znači pokrenuti. Emocije i osjećaji nas pokreću, drhtimo od straha, previjamo se od smijeha, grčimo od tuge ili tresemo od ljutnje. U psihologiji definicija straha je neugodna emocija ili čuvstvo manjeg ili većeg intenziteta. Izazvan stvarnom ili pretpostavljenom opasnosti. Ima doživljajnu ili subjektivnu komponentu, koju čini povećano uzbuđenje, želja za bijegom ili borbom. Fiziološku promjenu čine promjene potaknute povećanim uzbuđenjem autonomnog živčanog sustava kao što su lupanje srca, drhtanje ruku i tijela, znojenje itd. Strah se razlikuje od anksioznosti, koja za razliku od straha nema poznat uzrok te je potaknuta najčešće nekom pretpostavljenom ili zamišljenom prijetnjom ili opasnošću. Dok su fobije strahovi koji izazivaju podražaje, situacije ili objekti koji su uglavnom bezopasni i kojih se većina ljudi ne boji [19]. Ekstreman iracionalni strah prema određenom predmetu ili situaciji. Fobija se klasificira kao vrsta anksioznog poremećaja, smatra se da su one naučene emocionalne reakcije. Javljaju se kada se strah izazvan izvornom prijetećom situacijom prenese na druge slične situacije, izvorni strah se onda potiskuje ili zaboravlja. Bihevioralna terapija često je uspješna u prevladavanju fobija u takvoj terapiji osoba se postepeno izlaže situaciji ili predmetu ili osobi koja izaziva tjeskobu na kontroliran način sve dok na kraju prestane osjećati tjeskobu. Tako prekidaju se snažne asocijativne veze između situacije straha, iskustva i tjeskobe osobe i njezinog kasnijeg izbjegavanja te situacije. Psihoterapija također je korisna u liječenju. U praksi psihijatri klasificiraju fobije kao jednu vrstu anksioznog poremećaja, prije fobije su dodali grčku riječ za predmet straha. Primjeri su akrofobija (strah od visokih mjesta), klaustrofobija (strah od zatvorenih mjesta), niktofobija (strah od mraka), agorafobija (strah od boravka na otvorenim tj. javnim mjestima). Postoji i školska fobija koja pogađa školarce koja su pretjerano vezana za svoje roditelje [19,20]

U filozofiji strah pred onim nadolazećim i nepoznatim čini temeljni način čovjekova bitka u svijetu, dovodeći se kroz strah pred samoga sebe [19]. Čovjek istodobno otkriva najbližu blizinu vlastita bitka to jest otkriva mogućnost slobode i slobodnoga odlučivanja za samoga sebe u istini vlastite egzistencije [19]. Time ono najdalje postaje najbliže. Strah je temeljni način na koji čovjek bačen usred bića ponovno, onkraj svakoga podmetnutog odnosa, otkriva smisao vlastita bitka (prema filozofiji M. Heideggera) [19].

3 Praktični dio

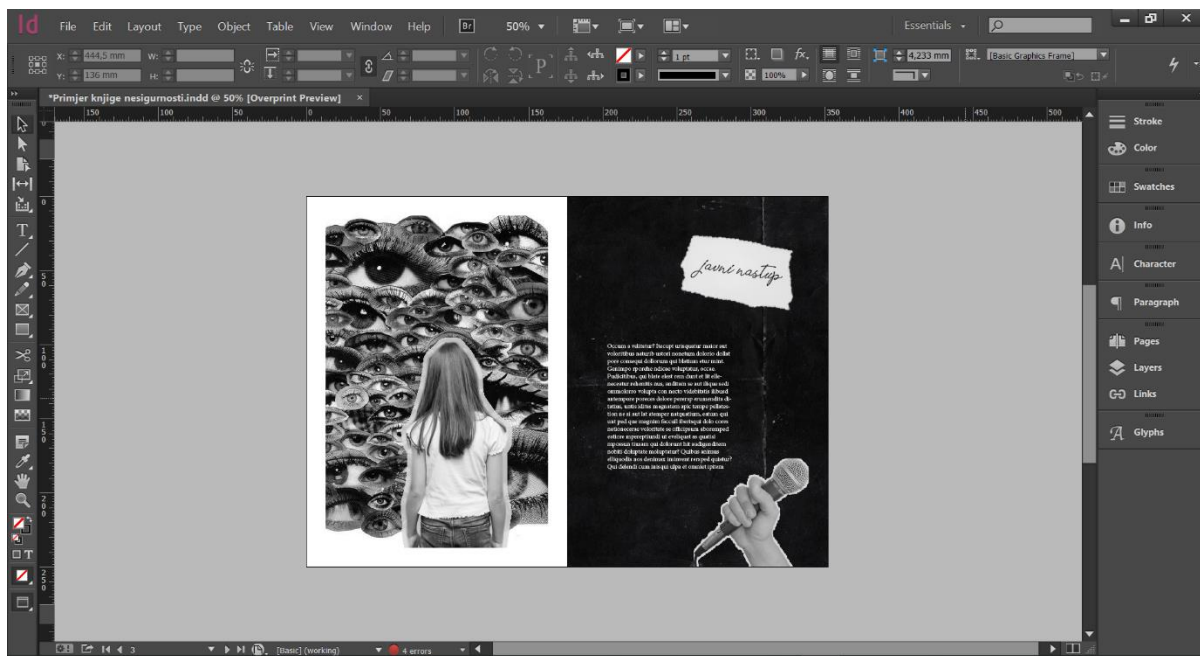
Kroz proces rada u daljnjem tekstu predstaviti će se ovaj rad od početne ideje do finalne realizacije. Bit će prikazani koraci rada te kako se on razvijao od samog početka. Iz početka je ideja bila da bude sve u crno-bijelome, a kroz proces sam počela uvoditi i boju koja je bila ono što je falilo. Isprobavala sam razne tehnike i načine da rad poprimi svoj finalni oblik, a najviše me usmjerio rad s ispitanicima kroz koji sam stvorila stvarnu viziju i konačnu realizaciju.

3.1 Početna ideja

Od početka sam zamislila to da svaki ispitanik i svaka prikazana nesigurnost ima svoj dvolist. Temeljni elementi na dvolistu bi bili fotografije i kolaži na lijevoj strani dok bi desna bila predodređena samo za tekstualni dio. Tekstualni dio bi se sastojao od autorskih priča i naslova kojeg je ta osoba pridijelila svojoj nesigurnosti ili strahu. Naslov bi također bio rukopis tog ispitanika na malom, otrgnutom papiriću kojeg bi zatim skenirala i stavila u digitalni oblik knjige. Autorske priče bi varirale i svaka bi bila jako subjektivna. To mogu biti priče iz života, sjećanja ili anegdote vezane za određene nesigurnosti ili kako se osoba s tim nosi, daje savjete za borbu protiv iste i slično. Ispitanici bi bili fotografirani te bi se njihove fotografije koristile u daljnjoj fotomontaži i izradu kolaža na lijevoj strani dvolista. Sve vezano za ispitanike bi bilo anonimno zbog poštivanja privatnosti. Kolaži su osmišljeni tako da subjekte „stavim“ u te situacije u kojima se ne osjećaju ugodno. Na primjer osoba je jako introvertna i zatvorena, ne osjeća se ugodno u velikim gužvama i sl. fotografirala bih osobu samu u prostoru i rekla joj da se ponaša kao da je u toj situaciji, a zatim s dodatnom fotografijom koja prikazuje gužvu ljudi napravila kolaž i subjekt smjestila u tu situaciju bez da se doslovno u njoj nalazi. Kompletan zamisao je bila da u završnom produktu stvorimo jednu umjetničku knjiga koja će čitateljima ukazati na strahove i nesigurnosti s kojima se ljudi svakodnevno bore na način koji je jednostavan za shvatiti. Prikazati život kroz njihove oči te ih navesti na razmišljanje.

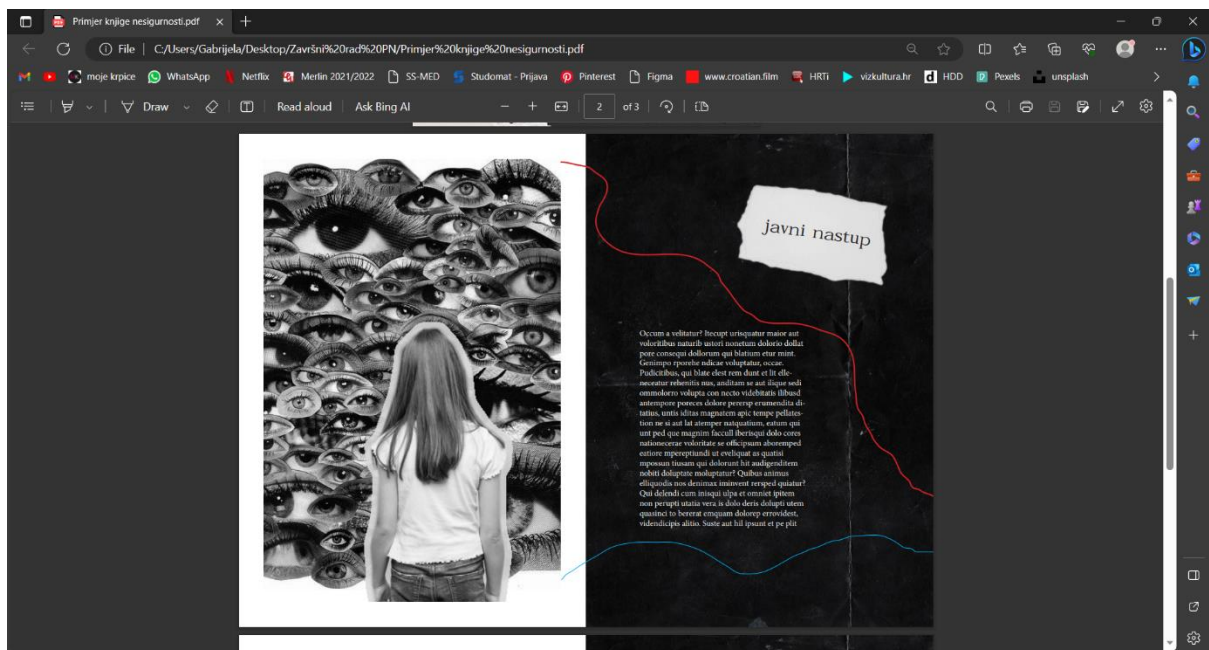
3.2 Razvoj ideje i prikupljanje materijala

Nakon predstavljanja ideje mentoru krenula sam s izradom u InDesignu. Napravila sam neke primjere da si lakše vizualiziram zamišljeni koncept. Došla sam na ideju da napravim online anketu s pitanjima za ispitanike da probam skupiti prve informacije koje bi me usmjerile. U anketi sam ispitanike pitala da daju neke opće informacije poput imena i prezimena kako bi ubuduće znala kontaktirati osobu za detaljnija objašnjenja, fotografije i slično. Zatim sam pitala da navedu neki strah i nesigurnost te o njoj napišu kratki tekst koji je mogao biti bilo što samo da ima poveznicu s navedenom nesigurnosti. To je mogla biti priča ili anegdota iz života, savjet ili nešto totalno drugačije. Nakon provedbe ankete na par ispitanika shvatila sam da ispitanici ne pristupaju iskrenu i ne shvaćaju u potpunosti što od njih tražim te kako se izraziti. Shvatila sam da moram promijeniti pristup rada i sa svim ispitanicima se osobno naći te im približiti temu i razgovarati o istoj. Kako sam skupila već par priča opet sam se vratila na digitalni dio i počela slagati dvoliste s pričama koje sam imala. Sve je počelo poprimiti neki svoj oblik te sam svoj rad opet pokazala mentoru za daljnje savjete.

Slika 8: Početna ideja

Rad je prvotno bio zamišljen da bude kompletno crno bijeli, ali sam shvatila da moram uvesti i boje koje bi stvorile dodatan efekt preuveličavanja određenih strahova. Također sam kroz proces shvatila da neću moći sve ispitanike fotografirati te da na neki drugi način moram istaknuti ono o čemu govore. Došla sam na ideju da svakoga zamolim da svoju nesigurnost poveže s nekom bojom. Ta boja bi bila jedina boja na svakom dvolistu te bi stvorila još veću povezanost i razinu osobnosti između vizualnog i tekstualnog dijela.

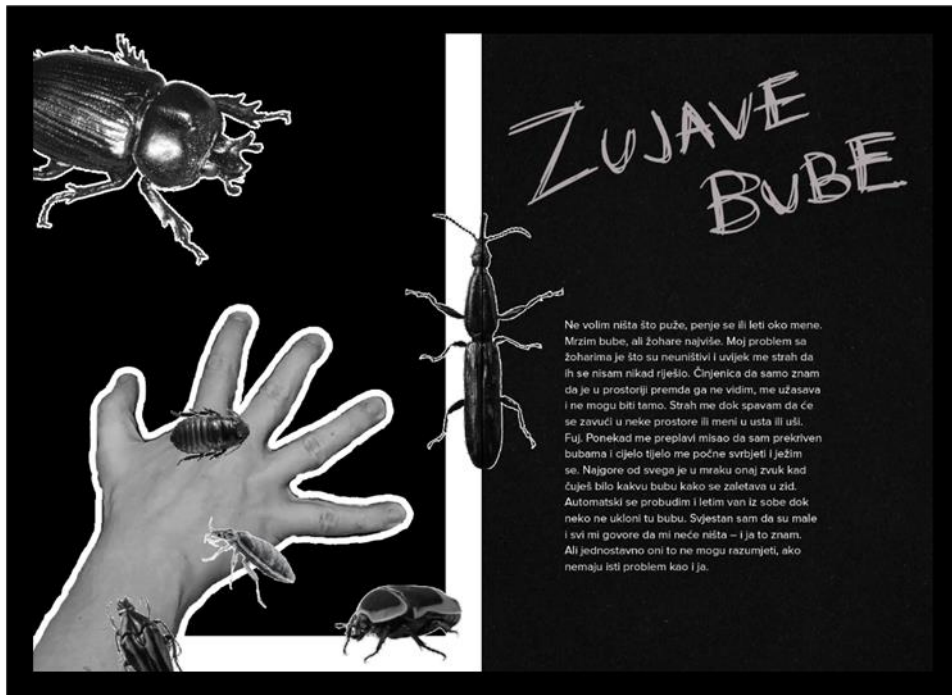

Slika 9: Početna ideja, uvedena boja

Nakon što sam uvela boju sam shvatila da je to ono što daje dušu cijelom radu i čini ga atraktivnijim. Promijenila sam pristup s ispitanicima i svela cijeli rad na svega par elemenata koje će onda biti na svakom dvolistu. To bi bili autorski tekst, naslov, kolažirane fotografije i ilustracije u toj određenoj boji koji bi naglašavale motive iz priča ispitanika ili samo naglašavale strahove. Stvorila sam viziju konačnog rada i nisam htjela više ništa mijenjati. Jedino što mi je nedostajalo je bilo još ispitanika jer ih nisam imala puno, ali sam ih ubrzo našla i s njima sam radila puno lakše nego s prijašnjima jer sam točno znala koje su informacije koje mi trebaju kako bi nastavila s daljnjim radom.

4 Finalna analiza rada

U finalnoj izvedbi sam krenula raditi ilustracije i shvatila sam da naslovi kakve sam originalno zamislila ne pašu uz stil ilustracija i kolaža koji sam napravila. Također sam htjela izbjeći veliku količinu različitih fontova te sam odlučila i naslove personalizirati te i kroz njih prikazati i dočarati nesigurnosti i strahove o kojima se priča. Nove naslove sam pomoću grafičkog tableta ispisivala u Adobe Illustratoru, a fotografije obrađivala u Adobe Photoshopu. Stil naslova je konkretno u primjeru ispod prikazuje gadljivost i nelagodu koju bi osoba osjetila u prisutnosti buba. Tako i svaki drugi vizualno prikazuje temu dvolista. Na sve fotografije sam odlučila staviti stroke i crno bijeli efekt kako bi se boja i naslov još više istaknuo i bude prvo što čitatelju privuče pažnju. Bijeli rub na fotografijama stvara efekt naljepnica i izgleda kao da je sve izrezano iz novina. Početna ideja mi je bila da cijela knjiga ima teksturu, a nakon što sam shvatila da to ne želim sam na ovaj način uspjela rekreirati isti efekt. Za tekstove koristila sam font Proxima Nova koji je jednostavan i jako čitljiv. Nisam htjela da tekst privuče svu vizualnu pažnju već da naglasak bude na vizualnom dijelu. Tekst je ono što bi čitatelj trebao zadnje uočiti te bi ga vratilo da opet prouči fotografije s novom percepcijom o navedenoj temi. To je zapravo i cijeli koncept rada, da čitateljima približi i stvori drugačiju perspektivu na ovu temu. Na svim fotografijama gdje se vide lica ispitanika sam ih prešarala što je stvorilo zanimljive detalje, a opet pomoglo u zadržavanju anonimnosti svih ispitanika.

Slika 10: Prikaz unutrašnjosti, Zujave bube

Slika 11: Prikaz unutrašnjosti, Orao

Isprobavala sam razne formate koji bi mi odgovarali i početno je bio zamišljen manji format, ali sam se na kraju odlučila za A5. Mislim da je on savršene veličine za takvu knjigu i ono što ona predstavlja. Ona je mala i stane svugdje, a opet dovoljno velika da prikaže sve što treba. Veći formati ne bi imali smisla jer je ona i namijenjena da bude praktična te da ju možete nositi sa sobom ili nekome pokloniti. Vanjske korice su čvrste i imaju blagu teksturu poput papira za akril. Unutarnje stranice su od tanjeg mat papira.

Za naslovnu stranicu sam prvotno imala ideju da slova budu kao izrezana iz novina, što se uklapalo u cjelokupni kolažirani stil koji je iznutra. Nakon što sam to probala sam shvatila da fali ozbiljnosti u toj izvedbi i ipak želim nešto jednostavnije, a ozbiljnije. Kako sam odlučila da naslovi unutar knjige budu rukom napisani u raznim stilovima, probala sam isto iskoristi na naslovnoj stranici. Sjetila sam se toga kako si ljudi znaju markerom ili ružom za usne pisati poruke na ogledalu. To me potaknulo da probam naslov napisati na ogledalu. Brzo sam shvatila da zbog refleksija ogledala je to teško za fotografirati i izvesti da izgleda dobro pa sam probala napisati isto na staklu s crnom pozadinom za koju sam iskoristila crni papir s teksturom. Za stil rukopisa sam htjela izbjeći onaj spontaniji stil naslova unutar knjige i napraviti uredan naslov koji zaokružuje priču. U riječi preživjeti, „pre“ je u zagradi kako bi se dodatno istaknula činjenica da svi žive s nesigurnostima i na nama je kako ćemo se s njima boriti. Odnosno preživjeti ih. Staklo sam fotografirala i u Adobe Photoshopu dodatno uredila i korigirala kako bi mogla s njim nastaviti rad u InDesignu.

Slika 12: Proces izrade naslova

Slika 13: Proces dorade naslova u programu

Nisam htjela da naslovnica bude prazna i ima samo naslov knjige već da ima neki vizual koji prikazuje što se krije u knjizi. Kompozicija na naslovnici prikazuje osobu koja ima prešarane oči (pratimo anonimnost kao i u ostatku knjige) i razne motive koje se nalaze u njenoj glavi. Cijela poanta vizuala je da prikaže kako se sve te nesigurnosti i strahovi nalaze u našoj glavi te si mi sami stvaramo naše subjektivne percepcije. Svatko je drugačiji i ima svoj pogled na svijet i društvo oko sebe. Također sam kroz ove šarene linijske ilustracije prikazala to šarenilo raznih osjećaja koji okupiraju naš um i koje svi drugačije preživljavamo. Mislim da naslovnica zaokružuje cjelokupan rad i njegovu poruku i poantu.

Slika 14: Naslovnica

5 Zaključak

Pisanjem rada sam više naučila o tehnikama izrade ovakve vrste rada. Koliko je bitno imati jasnu ideju oko i percepciju same ideje. Pogotovo kada se radi s ispitanicima koji nemaju uvid u ono što sam ja zamislila. Vizualizacija je bila proces koji se s vremenom sve više nadograđivao i drago mi je da sam došla do rješenja kakvo je na kraju ispalo. Kroz pisanje rada i istraživanje sam čula puno raznih i zanimljivih priča od strane svojih ispitanika. Drago mi je da su ozbiljno shvatili moj rad i samim time sudjelovali u izradi knjige. Knjiga vizualno prikazuje naše strahove i nesigurnosti, a kolažom i fotomontažom prikazuje subjektivni vizualni prikaz ispitanikovih tekstova. Zadovoljna sam s finalnim produktom i drago mi je da sam uspjela izrealizirati svoju početnu ideju koja me potaknula na ovaj rad.

6 Literatura

- [1] grafički dizajn. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 17.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=70917>
- [2] Interaction Design Foundation, 2002, Topics, Graphic Design. Pristupljeno 17.8.2023.
<https://www.interaction-design.org/literature/topics/graphic-design#:~:text=Graphic%20design%20is%20a%20craft,to%20optimize%20the%20user%20experience>
- [3] tipografija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 17.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61406>
- [4] knjiga. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 17.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32108>
- [5] papir. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 17.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46541>
- [6] book. *Britannica, Types, Process & History, Science & Tech*, 2023 Pristupljeno 17.8.2023.
<https://www.britannica.com/topic/book-publication>
- [7] Unbound, Smithsonian, Libraries and Archives, What is an artist's book?, Anne Evenhaugen, 2012. Pristupljeno 18.8.2023.
<https://blog.library.si.edu/blog/2012/06/01/what-is-an-artists-book/>
- [8] kolaž. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 18.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32361>
- [9] collage. *Britannica, Assemblage, Found Objects, Montage, Arts & Culture*, 2023. Pristupljeno 18.8.2023.
<https://www.britannica.com/art/collage>
- [10] *mylandrover*, Povijest kolaža. Počnite u znanosti, 2016. Pristupljeno 21.8.2023.
<https://mylandrover.ru/hr/different/istoriya-voznikoveniya-kollazha-start-v-nauke-kak-sdelat-kollazh-iz.html>
- [11] artland magazine, The History of Collage in Art, by Shira Wolfe Pristupljeno 21.8.2023.
<https://magazine.artland.com/the-history-of-collage-art/>

- [12] fotografija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=20254>
- [13] history of photography. *Britannica, History, Inventions, Artists & Events, Arts & Culture*, Beaumont Newhall, Naomi Rosenblum, Andy Grundberg, 2023. Pristupljeno 22.8.2023.
<https://www.britannica.com/technology/photography>
- [14] kamera. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 22.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30085>
- [15] melting pot. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=40032>
- [16] insecurity. *Vocabulary*, 2023. Pristupljeno 26.8.2023.
<https://www.vocabulary.com/dictionary/insecurity>
- [17] osjećaj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45683>
- [18] čuvstvo. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13550>
- [19] strah. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58300>
- [20] phobia. *Britannica, Anxiety, Treatment & Causes, Science & Tech, psychology*, 2023. Pristupljeno 26.8.2023.
<https://www.britannica.com/science/phobia>
- [21] fotomontaža. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26.8.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20267>
- [22] Insecurity: A Complete Guide, *Berkeley Well-Being-Institute*, By Eser Yilmaz, 2023. Pristupljeno 2.9.2023.
<https://www.berkeleywellbeing.com/insecurity.html>
- [23] The Critical Inner Voice, *Psychalive*, By PsychAlive, 2023. Pristupljeno 2.9.2023.
<https://www.psychalive.org/critical-inner-voice/#:~:text=The%20Critical%20Inner%20Voice%20is%20the%20part%20of%20us%20that,and%20diminish%20our%20self%20Desteem>

- [24] What is a photomontage?, *Adobe*, Photography, By Edwin Antonio, Lana Jokhadze, 2023. Pristupljeno 2.9.2023.
<https://www.adobe.com/creativecloud/photography/discover/photomontage.html>
- [25] What Is Photomontage – The Definition and History, *Widewalls*, Photography, Art History, Widewalls Editorial, By Angie Kordic, Elena Martinque, Nadia Herzog, 2016. Pristupljeno 2.9.2023.
<https://www.widewalls.ch/magazine/photomontage-art>
- [26] dizajn. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7.9.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15545>
- [27] pismo, tipografsko. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7.9.2023.
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48458>
- [28] Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Hrvatska tehnička enciklopedija, fotografija*, 2022. Pristupljeno 7.9.2023.
<https://tehnika.lzmk.hr/fotografija/>
- [29] Indonesia Dokumen, *Hrvatska enciklopedija*, 2014. – 2015. Pristupljeno 8.9.2023.
<https://dokumen.tips/documents/-2014-2015xxdocxweb-viewpismo-gotica-latinsko-pismo-knjiznog-i-dokumentarnog.html?page=55>

Popis slika

Slika 1. Anatomija slova, dijelovi slova

Understanding typography. Pristupljeno 8.9.2023.

<https://m2.material.io/design/typography/understanding-typography.html#type-properties>

Slika 2. Misal po zakonu Rimskog dvora, prva hrvatska tiskana knjiga

Samostan i crkva sv. Frane u Cresu, Senjski misal, Ivan Košić, 2022. Pristupljeno 8.9.2023.

<https://www.samostansvfrane-cres.hr/senjski-misal/>

Slika 3. Primjer umjetničke knjige

Paperjoy studio, Artist Books, Pairings, Kelly O'Brien, 2009. Pristupljeno 8.9.2023.

<https://kellyobrien.co.uk/artist-books>

Slika 4. Bruce Connor, Untitled, kolaž

Artland magazine, articles and features, The History of Collage in Art, by Shira Wolfe
Pristupljeno 8.9.2023.

<https://magazine.artland.com/the-history-of-collage-art/>

Slika 5. Martha Rosler, Cleaning the Drapes, kolaž

Artland magazine, articles and features, The History of Collage in Art, by Shira Wolfe
Pristupljeno 8.9.2023.

<https://magazine.artland.com/the-history-of-collage-art/>

Slika 6. Prva fotografija "Pogled s prozora u Le Grasu"

Express, Ovako izgleda najstarija fotografija na svijetu, Martina Japec, 2017. Pristupljeno 8.9.2023.

<https://express.24sata.hr/life/ovako-izgleda-najstarija-fotografija-na-svijetu-9042>

Slika 7. Nesigurnost

Couples coaching online, 2023. Pristupljeno 8.9.2023.

<https://couplescoachingonline.com/insecurity-in-a-long-distance-relationship/>

Slika 8. Početna ideja, vlastiti izvor 2023.

Slika 9. Početna ideja, uvedena boja, vlastiti izvor 2023.

Slika 10. Prikaz unutrašnjosti, Zujave bube, vlastiti izvor 2023.

Slika 11. Prikaz unutrašnjosti, Orao, vlastiti izvor 2023.

Slika 12. Proces izrade naslova, vlastiti izvor 2023.

Slika 13. Proces dorade naslova u programu, vlastiti izvor 2023.

Slika 14. Naslovnica, vlastiti izvor 2023.

UNIVERSITÄT
SIEVER

Sveučilište
Sjever

SVEUČILIŠTE
SIEVER

IZJAVA O AUTORSTVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, GABRIJELA FIJAČKO (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom (PRE)IZUMJETI NESIGURNOST (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Gabrijele Fijačev
(vlastoručni potpis)

Sukladno čl. 83. Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Sukladno čl. 111. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima student se ne može protiviti da se njegov završni rad stvoren na bilo kojem studiju na visokom učilištu učini dostupnim javnosti na odgovarajućoj javnoj mrežnoj bazi sveučilišne knjižnice, knjižnice sastavnice sveučilišta, knjižnice veleučilišta ili visoke škole i/ili na javnoj mrežnoj bazi završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice, sukladno zakonu kojim se uređuje znanstvena i umjetnička djelatnost i visoko obrazovanje.